

Srebrenica

Enkele lessen

De inname van de enclave Srebrenica in juli jl. door de Bosnische Serviërs en de betrokkenheid van Nederlandse troepen (Dutchbat) daarbij, heeft de gemoederen in Nederland de afgelopen maanden danig beziggehouden. Na de aanvankelijke euforie en lofuitingen in de pers sloeg de stemming om, nadat meer details bekend waren geworden over het tragische lot van de Bosnische moslims. Ook enige uitspraken van de bataljonscommandant en de ondertekening door zijn plaatsvervanger van een Bosnisch-Servische verklaring over de evacuatie van de moslimbevolking uit de enclave, vielen bij pers en politici niet in goede aarde. De krantekoppen, zoals „Dutch courage”, „Nederlandse hulp was te beperkt” en „Blauwhelmen hebben blinde vlek voor bad guys” logen er niet om. Vervolgens richtte de aandacht en de kritiek zich op de defensietop, want daar bleek de coördinatie tussen de Centrale Organisatie en de Koninklijke Landmacht niet feilloos te zijn verlopen.

Na verloop van tijd verschenen echter ook artikelen, die weliswaar soms kritiek inhielden, maar toch meer genuanceerd de gebeurtenissen benaderden. Als gevolg van deze stroom aan publicaties en meningen heeft de Tweede Kamer begin september over dit onderwerp een uitgebreid debat gehouden. De minister heeft daarbij het verloop van de gebeurtenissen nog eens uitvoerig uit de doeken gedaan en aangekondigd dat de nodige coördinerende maatregelen zullen worden genomen, in de hoop dat bij toekomstig optreden minder verwarring zal ontstaan.

Het is niet de bedoeling in dit editoriaal alle gebeurtenissen en voorgenomen maatregelen nog eens de revue te laten passeren en van commentaar te voorzien; wel biedt het de mogelijkheid op enkele van belang geachte punten de aandacht te vestigen.

Het streven naar een betere coördinatie binnen de top van defensie is niet nieuw, maar het heeft

kennelijk tot dusver niet tot voldoende resultaten geleid. Ongetwijfeld heeft het te maken met het van oudsher aanwezige streven van de krijgsmachtdelen zo onafhankelijk mogelijk te blijven. Ook in het editoriaal over de zgn. *Novemberbrief* (MS164(1995)(1)) is hierop gewezen en gesteld dat maatregelen moeten worden genomen, desnoods ten koste van de krijgsmachtdeelaautonomie.

De aankondiging in de *Defensienota 1991*, dat de matrixstructuur zal worden vervangen door een concernstructuur, heeft tot gevolg gehad dat de krijgsmachtdelen als „werkmaatschappijen” buiten het ministerie zijn geplaatst. Bij deze reorganisatie van de defensietop stond de beleidsvoorbereiding centraal. Ten aanzien van de beleidsuitvoering werd slechts aangegeven, dat vanwege zijn politieke verantwoordelijkheid, de minister te allen tijde door de krijgsmachtdelen van de nodige informatie moet worden voorzien. Een verdere uitwerking hieraan is – i.t.t. de beleidsvoorbereiding – in deze nota niet gegeven. Ook de *Prioriteitennota* van januari 1993 geeft hierin geen verdere duidelijkheid. Deze benadering is goed te verklaren, want in het verleden heeft de defensietop zich voornamelijk moeten bezighouden met plannen en beleid. Daadwerkelijk uitvoeren was (gelukkig) niet of nauwelijks aan de orde en politiek dus niet interessant (en bovendien zijn uitvoeringsproblemen maar lastig).

Het deelnemen aan vredesoperaties noopte de krijgsmachtdelen commandofaciliteiten in het leven te roepen of te activeren, zoals de Crisisstaf/Staf Ochtendblad bij de Koninklijke Landmacht. Ook op „het Plein” is een defensie-crisis-beheersingscentrum aanwezig. Dit centrum moet het de chef defensiestaf mogelijk maken de vredesoperaties te coördineren, waarbij Nederland is betrokken. Het achterwege laten van structurele maatregelen om deze coördinatie uit te voeren, lijkt één van de belangrijkste oorzaken dat bij de behandeling van de „affaire Srebrenica” soms op onbeholpen wijze fouten zijn gemaakt, zodat van „oenig” en „knullig” werd gesproken.

Gelet op de politieke gevoeligheid van vredesoperaties, ook al zijn deze zeer kleinschalig, is het minimaal noodzakelijk alle activiteiten vanaf „het Plein” zodanig te volgen, dat op elk moment de coördinatie kan worden overgenomen, indien dit om politieke redenen nodig is. Hierbij zal de Chef Defensiestaf een leidende rol moeten vervullen. De behartiging van de logistieke en personele aspecten van vredesoperaties kan dan om praktische redenen bij de betrokken krijgsmachtdelen blijven. Daarenboven is het wenselijk te onderzoeken in hoeverre één coördinatiecentrum voor de gehele krijgsmacht een doelmatiger sturing en/of begeleiding mogelijk kan maken.

Het verblijf van de politieke bewindspersonen in het defensie-crisisbeheersingscentrum in Den Haag (inb. overnachting) en de mededeling van de minister over zijn directe bemoeienis met het leiden van de aftocht, hebben de indruk gewekt dat Nederland, onafhankelijk van Unprofor, een eigen oorlog in de enclave Srebrenica voerde. De opdrachten en aanwijzingen van commandant Unprofor aan de commandant van Dutchbat hebben daarentegen niet of nauwelijks de publiciteit gehaald, terwijl eerstgenoemde toch de operationele commandant was. Hierdoor is niet geheel duidelijk geworden hoe de onderlinge afstemming tussen de Nederlandse politieke leiding en Unprofor heeft plaatsgevonden en of dit op de juiste wijze gebeurde. In dat verband is slechts zijdelings aandacht geschonken aan de zeer gecompliceerde VN-bevelsstructuur. Ook was er nauwelijks belangstelling voor de inhoud van het mandaat, de opgedragen taken en de bevoegdheid (inb. de *rules of engagement*) om tot actie over te gaan in het geval één van de partijen het verdrag schendt, waarop het genoemde mandaat is gestoeld.

In het volgende worden nog enkele opmerkingen gemaakt over Dutchbat, dat gehouden was ter plaatse zo goed mogelijk en voor een deel naar eigen bevind van zaken te handelen. Als eerste moet worden opgemerkt dat Dutchbat niet op sterkte was. Vrijwel steeds was er personeel op verlof; o.a. mocht één compagnie na verlof niet meer in de enclave terugkeren en is na vier weken vergeefs wachten in Zagreb, teruggehaald naar Nederland. Door de stagnatie in de bevoorrading van o.m. dieselolie en munitie, was de mobiliteit van de voertuigen nagenoeg tot nul gereduceerd en waren de munitievoorraden op een bedenkelijk laag peil terecht gekomen. De discussie over deze bewapening van het bataljon is op veel andere plaatsen reeds gevoerd en zal hier niet worden herhaald. Wel moet het duidelijk zijn, dat ook al zou het bataljon op volle sterkte zijn geweest, een effectieve beveiliging van de enclave niet mogelijk was. Dat was trouwens ook niet de opdracht. Dutchbat was uitgerust met witte voertuigen en voorzien van blauwe helmen. Dit onderstreept nog eens dat het bataljon niet was bestemd voor het uitvoeren van gevechtsacties. Een belangrijk deel van de middelen was op grond van de opgedragen taken ingezet op de vele waarnemingsposten langs de grens van de 400 km² grote enclave. De veronderstelling dat Dutchbat met enige kans op succes de enclave had kunnen beveiligen tegen de met tanks uitgeruste Bosnisch-Servische aanvallers, is dus beslist onjuist. Helaas is in verschillende commentaren de indruk gewekt dat Dutchbat minstens een poging daartoe had moeten doen. Een dergelijke poging zou bij voorbaat tot mislukken zijn gedoemd en zeker ook tot veel slachtoffers bij

Dutchbat en onder de bevolking hebben geleid. Daarbij heeft echter niemand een antwoord durven te geven op de vraag hoeveel slachtoffers dan acceptabel zijn. Bovendien is het de vraag of de Bosnische Serviërs na afloop nog bereid zouden zijn geweest enig overleg te voeren.

Indien Nederlandse eenheden worden uitgezonden in het kader van vredesoperaties, mag worden verwacht dat ook de politici die de uitzending sanctioneren (in het geval van de uitzending naar het voormalige Joegoslavië kon zelfs van enige gretigheid worden gesproken) duidelijk stelling nemen tegen meningen, die de uitgezonden eenheid andere (uitgebreidere) taken toedichten. Dit uitsluitend overlaten aan de uitvoerders is onjuist en verdient dan ook correctie. Een uitlating van de bataljonscommandant over „good guys and bad guys” heeft in de Nederlandse pers voor de nodige commotie gezorgd. Omdat deze uitlating niet (geheel) overeenstemde met het meer algemene beeld, werd zelfs een verband gelegd met de affiniteit van gijzelaars met hun gijzelnemers. Alhoewel er ook begrip is getoond voor de uitlating, geeft het toch te denken dat de vele verslaggevers kennelijk niet direct willen aanvaarden dat de militairen, geïsoleerd in de enclave, andere ervaringen hebben opgedaan met beide partijen. Het is opmerkelijk dat de voorganger van de verguisde bataljonscommandant in februari dit jaar, tijdens een lezing voor de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook reeds kanttekeningen plaatste bij het gedrag van de Bosnische moslims.¹ Helaas kreeg dat toen nauwelijks aandacht in de pers, ondanks de grote belangstelling voor de bijeenkomst. Wel is het zaak aan dit verschijnsel de nodige aandacht te schenken, zowel bij de voorbereiding op uitzending als tijdens de nazorg.

Dutchbat heeft zijn opdracht uitgevoerd en gegeven de omstandigheden vermoedelijk het minst slechte resultaat behaald dat mogelijk was. Inmiddels is het ook de Tweede Kamer duidelijk geworden, dat in het voorkomend geval een betere afstemming nodig is tussen opdracht en middelen. Hopelijk zal dan ook meer het oor te luisteren worden gelegd bij de militaire deskundigen, voordat beslissingen over uitzendingen worden genomen.

Tenslotte. In sommige commentaren op de parlementaire debatten klonk de kritiek door dat de politici wel erg weinig aandacht besteedden aan de eigen rol bij de uitzending en aan de overhaaste besluitvorming destijds. Dit moge juist zijn, maar de krijgsmacht heeft ervoor wel te zorgen dat de eigen zaken in ieder geval kloppen.

¹ P.L.E.M. Everts – Ervaringen in de grootste open lucht gevangenis van Europa. *Mars in Cathedra*, nr. 102 (sept '95) 2970 - 2977.